

PRZEGLĄD ZACHODNIOPOMORSKI
ROCZNIK XXXV (LXIV) ROK 2020 ZESZYT 1

A R T Y K U Ł Y

BOGUSŁAW CZECHOWICZ
ORCID: 0000-0002-6454-8388
Slezská univerzita v Opavě
e-mail: bohous@interia.pl

BOGUSŁAW X W CZECHACH. NIEZNANE WYOBRAŻENIE
SZCZECIŃSKIEGO KSIĘCIA NA ZAMKU W PÍSKU Z 1479 ROKU

Słowa kluczowe: Bogusław X, zamek w Písku, Korona Czeska, Pomorze, malarstwo gotyckie

Keywords: Bogislav X, castle in Písek, Bohemian Crown, Pomerania, gothic painting

W południowych Czechach nad rzeką Otawą (lewym dopływem Wełtawy) położone jest królewskie miasto Písek. Jego dominantą w średniowieczu był, obok kościoła farnego, znacznie potem przebudowany zamek z XIII wieku, sytuowany na parceli między rynkiem a rzeką. Była to znamienita i okazała czteroskrzydłowa rezydencja z trzema wieżami.

Jak wiele innych królewskich zamków w XV wieku, także ten písecki znajdował się przeważnie w zastawach¹. W czasach królów Jerzego (1458–1471), Macieja (jako król czeski 1469–1490) i Władysława Jagiellończyka (1471–1516) panem zastawnym był między innymi jeden z najbardziej wpływowych magnatów

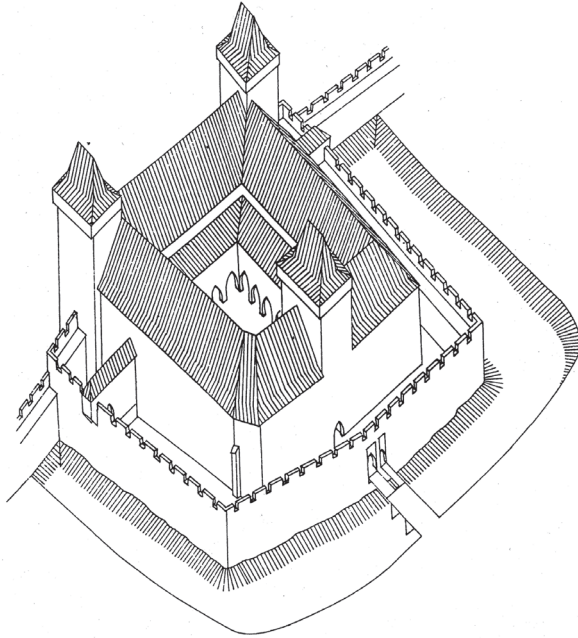
¹ O zamku zob. August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království Českého*, t. 7, *Písecko* (Praha: Knihotiskárna Františka Šimáčka, 1889), 179–194; Josef Soukup, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu píseckém* (v Praze: Archeologická Komise při české Akademii Čísare Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910) (= *Soupis památek historických a uměleckých v Kralovství českém*, 33), 196; Dobroslava Menclová, *České hrady*, I (Praha: Odeon 1972), 208–212; Emanuel Poche, red., *Umělecké památky Čech*, t. 3, *P-Š* (Praha: Academia, 1980), 51–52; Tomáš Durdík, *Královský hrad v Písku* (Písek: Prácheňské muzeum, 1993); tenże, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů* (Praha: Libri, 2000), 432–433.

królestwa – Jaroslav Lev z Rožmitálu. Jego pozycję w państwie określało przede wszystkim to, że jego siostra była od 1450 roku żoną innego wpływowego czesko-morawskiego magnata – Jerzego z Podiebradów i Kunsztatu, na skroniach którego w 1458 roku spoczęła czeska korona królewska. Związek był o tyle osobliwy, że Jerzy był utrakwistą, a Joanna pochodziła z rodu katolickiego². Nie przeszkadzało to jednak przyszłej królowej we wspieraniu męża, a po jego zgonie w 1471 roku – aż do śmierci w 1475 roku – być jedną z głównych postaci środowiska politycznego, które wybrało na nowego króla, a właściwie antykróla czeskiego, Władysława Jagiellończyka. Od 1469 roku Korona Czeska miała bowiem drugiego, katolickiego władcę – monarchę węgierskiego Macieja Korwina, wybranego przez reprezentację stanów wszystkich krajów koronnych w Ołomuńcu. Kolejnych 10 lat od elekcji Macieja to mniej lub bardziej otwarta wojna domowa między dwoma czeskimi władcami, najpierw Jerzym, a potem Władysławem z jednej strony oraz Korwinem z drugiej. Kulminacyjne starcie pod murami Wrocławia, który był filarem Maciejowej władzy w Koronie Czeskiej, późną jesienią 1474 roku nie przyniosło stronie jagiellońskiej – stronie, bo młodego Władysława wsparł militarnie jego ojciec Kazimierz, władca polsko-litewski – oczekiwanego zwycięstwa nad niezwykle skutecznym tak politycznie, jak i militarnie Maciejem³. Przez kolejnych pięć lat próbowano wypracować jakiś kompromis. Stał się nim układ zawarty między dwoma królami czeskimi, Maciejem i Władysławem, w Ołomuńcu w lipcu 1479 roku⁴. W tym samym roku, jak głosi inskrypcja nad portalem w ścianie wschodniej (*leta panye mlxxxiiij zmalovana tato syen*), powstała okazała dekoracja malarska w reprezentacyjnej sali piśeckiego zamku, w owym czasie – jak wynika z cytowanego napisu – określanej jako sień.

² O Rožmitálach zob. Simona Kotlárová, *Páni z Rožmitála* (České Budějovice: Veduta, 2008).

³ Z bogatej literatury warto w tym miejscu przywołać: Josef Macek, *Jagellonský věk v českých zemích*, 1 (Praha: Academia, 2001), 180–225, 263–291; Petr Čornej, Milena Bartlová, *Velké dějiny země Koruny České*, t. 6, 1437–1526 (Praha–Litomyšl: Paseka, 2007), 152–270; Bogusław Czechowicz, *Idea i państwo. Korona Królestwa Czech w latach 1457–1547*, t. 2, *Sic noster rex Jiřík czy occupator regni Bohemiae? Rządy w Koronie Jerzego z Podiebradów* (Wrocław: Quaestio, 2017), 180–196; tenże, *Idea*, t. 3, *Mathias Primus Dei gratia rex Bohemiae. Rehabilitacja nieuznawanego króla* (Wrocław: Quaestio, 2017), 9–108.

⁴ Bogusław Czechowicz, „Traktat ołomuński z 1479 roku”, *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka* 70 (2015), 4: 17–32, niemal to samo w: tenże, *Idea*, 3, 96–108.

Rycina 1. Rekonstrukcja wyglądu bryły zamku w Písku. Wg: Tomáš Durdík, *Královský hrad v Písku* (Písek: Prácheňské muzeum, 1993)

Rycina 2. Sala zamku w Písku z malowidłami z 1479 roku w widoku ku południowi (fot. Bogusław Czechowicz)

Malowidła – obecnie w znacznej mierze to rekonstrukcja sprzed ponad 100 lat, ale, jak będę starał się dowieść, nader wierna – pokrywają wszystkie cztery ściany trójprzęsłowej sali nakrytej sklepieniem krzyżowo-żebrowym. Pomieszczenie to dzięki trzem dużym oknom otwiera się ku zachodowi, między nimi zaś znajdują się wykonane grubą kreską, głównie konturem, naturalnej lub nawet nieco ponadnaturalnej wielkości wyobrażenia monarchów w zbrojach i dość swobodnych pozach. Patrząc od lewej mamy tu – jak wskazują napisy umieszczone na banderolach – Władysława Habsburga zwanego Pogrobowcem (†1457: *ladyslaw kral czesky*), Kazimierza Jagiellończyka (†1492: *kazymyr kral polsky*), Jerzego (†1471: *gyrzy kral cz[esky]*), postać, której poświęcę więcej miejsca w dalszej części tego tekstu oraz Karola VII (†1461: *karel [kral] ffranczk[y]*).

Rycina 3.
Wyobrażenie króla Czech Jerzego
w sali piaseckiego zamku
(fot. Bogusław Czechowicz)

Rycina 4.
Wyobrażenie króla Polski Kazimierza III
w sali piaseckiego zamku
(fot. Bogusław Czechowicz)

Rycina 5.
Wyobrażenie króla Czech Jerzego
w sali piaseckiego zamku
(fot. Bogusław Czechowicz)

Rycina 6.
Wyobrażenie króla Francji Karola VII
w sali piaseckiego zamku
(fot. Bogusław Czechowicz)

Owa przedostatnia postać, najbardziej ze wszystkich uszkodzona, ma na głowie koronę oraz dzierży tarczę z gryfem, a towarzyszy jej tylko w części zachowany napis w banderoli: *uslaw* [...]h[...]).

Rycina 7.
Wyobrażenie księcia szczecińskiego Bogusława X
w sali piaseckiego zamku (fot. Bogusław Czechowicz)

Piszący o malowidłach przed ponad wiekiem August Sedláček, zapewne sugerując się godłem herbowym, wyraził przypuszczenie (w nawiasie i z pytajnikiem), że może to być wizerunek – jak napisał – *knížete pomorského*⁵. Nie mylił się, choć dziwne, że nie przyjrzał się genealogii Gryfitów, wówczas bez trudu dopasowałyby do napisu imię Bogusława X, który w 1479 roku już od kilku lat zasiadał na książęcym stolcu w Szczecinie. Istotną komplikacją na drodze do uznania księcia za władcę Pomorza było to, że na głowie postaci widnieje korona królewska, po którą Bogusław X nigdy nie sięgnął. Tę nieścisłość można tłumaczyć niestarannością malarza, być może przekonanego, że maluje galerię królów. Problemem jest także trudność w jednoznacznym ustaleniu przyczyny pojawienia się w zamku nad Otawą wyobrażenia władcy z odległego w stosunku do Czech Pomorza. Pierwsza nasuwająca się odpowiedź winna się wiązać z faktem, że Bogusław X poślubił siostrę Władysława Jagiellończyka. Związek ten został zawarty jednak dopiero w 1491 roku i trudno sądzić, że w czasie powstania piseczkich malowideł był planowany, bowiem w 1479 roku Gryfita był ledwie od dwóch lat żonaty z Małgorzatą Hohenzollern⁶. Mogłoby to stanowić przesłankę na rzecz przesunięcia daty powstania malowideł w Písku (po roku 1491), ale podważenie roku 1479 na cytowanej inskrypcji nie znajduje mocnych podstaw. Na pozostałych ścianach widnieją między innymi liczne tarcze z godłami herbowymi elity czeskiej szlachty, przeważnie magnaterii, niektórych wskazano z imienia, jak na przykład zmarłego przed 1491 rokiem Mikuláša z Duby (†około 1478), Ješka Svojanovskiego z Boskovic (†1488), poza tym wspomniani są panowie ze Straży, który to ród w linii męskiej wymarł jeszcze wcześniej, bo w 1474 roku⁷.

⁵ Sedláček, *Hrady*, 180, 182.

⁶ Martin Wehrmann, *Genealogie des pommerschen Herzogshauses* (Stettin: Saunier, 1937 = *Veröffentlichungen der landesgeschichtlichen Forschungsstelle für Pommern*, 1), 105–107; Zygmunt Boras, *Bogusław i Anna. W pięćsetną rocznicę ślubu księcia Pomorza Zachodniego Bogusława X i Anny Jagiellonki, 2 luty 1491 w Szczecinie* (Szczecin: Polskie Pismo i Książka, 1991); Edward Rymar, *Rodowód książąt pomorskich* (Szczecin: Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, 2005, 105–109, 383–389).

⁷ Czechowicz, *Idea*, t. 4, *Król i stany*, 2, *Książęta i szlachta*, 2, *Magnaci* (Wrocław: Quaestio, 2020) (w druku).

Rycina 8. Fragment dekoracji malarskiej sali zamku w Písku z herbami czeskiej szlachty (fot. Bogusław Czechowicz)

Pamiętajmy jednak, że malowidła ukazują także trzech nieżyjących już wówczas władców, a mianowicie Pogrobowca, Podiebrada i Karola VII francuskiego. Nie mając więc mocnych podstaw do datowania malowideł na czas późniejszy niż rok 1479, spróbujmy podjąć kwestię sensu ideowego tej dekoracji, biorąc pod uwagę ówczesne realia polityczne. Tu, jak już nadmieniono, na plan pierwszy wysuwa się traktat ołomuniecki.

Wcześniej jednak przyjrzyjmy się wszystkim malowidłom. Jak wspomniano, są one w znacznej mierze wynikiem rekonstrukcji, która – jak głosi napis dodany z tej okazji na ścianie południowej – przebiegała pod okiem wspomnianego Augusta Sedláčka, wybitnego czeskiego kastelologa i bodaj najlepszego w dziejach znawcę czeskiej szlachty, a także rodowej heraldyki. W dotyczącym Písku tomie swego monumentalnego dzieła o czeskich zamkach, korygował on zresztą w tekście reprodukowane przez siebie starsze, ale niestaranne odrisy malowideł. O tym, że konserwacja, a właściwie niemal rekonstrukcja została pod okiem Sedláčka przeprowadzona bardzo pieczołowicie, najlepiej świadczy imię naszego księcia na malowidle, imię aż do publikacji tego artykułu nieodczytane i niezidentyfikowane. Pozostawiono kilka liter w pierwotnej postaci, niczego nie dorabiając, nie snując „konserwatorskich domysłów”, po prostu – zachowując

wierność postaci napisu, którego sens był wówczas niejasny. Ta uwaga z zakresu krytyki źródła, jakim są piśeckie malowidła, jest istotna dla dalszego ich omówienia i wyjaśnienia⁸.

Obok wspomnianych wizerunków władców na ścianie zachodniej, na jej lewym (południowym) krańcu widnieją jeszcze 4 tarcze herbowe i puste miejsce nad nimi, ale wątpliwe, by znajdował się tu jeszcze jeden wizerunek monarchy. Pozostałe umieszczono bowiem na swego rodzaju iluzjonistycznych postumentach, którego w tym miejscu brak. Tarcze z godłami odnoszą się do czeskich rodów magnackich i są niejako zapowiedzią kilkudziesięciu kolejnych, wymalowanych na tym samym poziomie na ścianie południowej i wschodniej. Jak wyliczył i opisał August Sedláček, łącznie jest ich tu 32 i tworzą swego rodzaju fryz, pod którym namalowano draperię pokrywającą ściany. Nad nimi widnieje pięć okazałych scen zasadniczo o tematyce sakralnej i rodzajowej – scena na ścianie południowej jest najbardziej zniszczona, w jej centralnym miejscu umieszczono wizerunek rycerza.

Nie bez powodu i zgodnie przypuszczano, że był to król Władysław Jagiellończyk. O takiej identyfikacji przesądzały tarcze wokół, z czytelnymi niegdyś godłami Czech, Moraw, Śląska oraz Dolnych i Górnych Łużyc. Był tu też rodowy herb króla – polski orzeł, nadto herb księcia Hynka Minsterberskiego, najmłodszego syna króla Jerzego z Podiebradów, co może wprawiać w konsternację, albowiem Hynek, podobnie jak Wiktoryn, byli w tym czasie (1479) w obozie Macieja Korwina, podczas gdy stronę Władysława trzymał średni z braci – Henryk Starszy. Napis *Hynek knneze nysst'nbergk a hrabye kladcsky*, odczytany przez Sedláčka⁹ wskazuje wprawdzie na Hynka, ale zważywszy na to, że wszyscy trzej aktywni politycznie synowie Jerzego mieli takie same tytuły książąt ziebickich (minsterberskich) i hrabiów kłodzkich oraz taki sam herb, a Henryk Starszy i Hynek, czyli Henryk Młodszy nosili te same imiona, nie można wykluczyć pomyłki – malarza albo odczytującego napis¹⁰.

⁸ O piśeckich malowidłach pisali autorzy prac cytowanych w przyp. 1 oraz Josef Krása, „Nástěnná malba”, w: *Pozdně gotické umění v Čechách (1471–1526)* (Praha: Odeon, 1978), 282; Jan Adámek, „Bitevní výjev v gotickém sále pišeckého hradu”, w: tegoż, *Prácheňské muzeum v Písku. Zpráva o činnosti 1996*, 39–42; Kotlárová, *Páni*, 115; Jiří Kuthan, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad z dynastie Jagellonců*, 1, *Král a šlechta* (Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010), 296–297; Robert Šimůnek, *Reprezentace české středověké šlechty* (Praha: Argo, 2013), 193–194.

⁹ Sedláček, *Hrady*, 187.

¹⁰ O Podiebradach zob. Ondřej Feleman, Radek Fukala, red., *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat* (Praha: Lidové noviny, 2008).

Na ścianie wschodniej widnieją trzy sceny – pierwsza od prawej (południowej) strony ukazuje pokłon trzech króli, co w jakimś stopniu koresponduje z wyobrażeniami władców na ścianie zachodniej. Kolejna, środkowa scena na ścianie wschodniej, w górnej strefie ukazuje Ukrzyżowanie, ujęte dwoma herbami rodów z Jenštejna i z Duby, a jedyny związek między nimi, jak wskazał August Sedláček, to małżeństwo Jana z Jenštejna i Anežki z Duby, wzmiankowanej w 1454 roku jako wdowa. Potomkiem tego związku był syn Jan, ale o jego roli w ósmej dekadzie XV wieku mało wiadomo¹¹. Obok Marii i św. Jana Ewangelisty (A. Sedláček błędnie interpretował tę drugą postać jako św. Marię Magdalenę) pod krzyżem stoją jeszcze patroni Królestwa Czeskiego – św. Waclaw i św. Wojciech z herbami. Trzecia scena ukazuje turniej, a właściwie dwa turniejowe epizody rozgrywane się na tle miasta, które jednoznacznie było przez wszystkich badaczy zidentyfikowane z Pískiem, a to głównie z racji ukazania mostu – miasto nad Otawą od XIII wieku szczyli się swoją kamienną, romańską przeprawą przez rzekę. Dwie pary konnych mają osobliwe zwieńczenia hełmów – są to pojedyncze litery, najpewniej monogramy imion lub predykatów pozwalających na identyfikację postaci, dotąd wszakże nierozpoznanych. Nad walczącymi August Sedláček widział dwie banderole z napisami *Jones V* oraz *cerep sf + cristanus*, czyli dotyczy najprawdopodobniej jakiegoś Anglika Jana (Jonesa) i Krystiana. Niewykluczone, że są to konkretne postacie i konkretne wydarzenia, których uczestnikiem mógł być pan zastawny zamku, Jaroslav Lev z Rožmitálu, w czasie powstania malowideł. Był to przedni dyplomata króla Jerzego, między innymi uczestnik trwającego dwa lata poselstwa do Francji, jak też pielgrzymki do Ziemi Świętej¹². Na ścianie północnej widnieje scena bitwy toczonej pod miastem, nad którym ukazano króla Dawida z harfą oraz drugą postać, zachowaną tylko częściowo, z banderolą i fragmentem słowa *motem*. Jak dotąd nie udało się jej zidentyfikować.

Píseckie malowidła powstały w czasie, gdy pozycja polityczna Władysława Jagiellończyka uległa poprawie. Przez pierwsze lata czeskich rządów był on niemal izolowany na europejskiej scenie, początkowo wśród europejskich monarchów za króla uznawał go tylko jego ojciec Kazimierz. Nadto młody Jagiellon jako czeski władca był biedny jak przysłowiowa kościelna mysz – nieuznawany w krajach koronnych (Morawy, Śląsk, oboje Łużyce), a nawet na znacznych

¹¹ Sedláček, *Hrady*, 185. Z rodu tego, w XV w. podupadłego, pochodził trzeci arcybiskup praski Jan z Jenštejna (†1400).

¹² Johann Andreas Schmeller, red., *Des böhmischen Herrn Leo's von Rožmítal Ritter-, Hof- und Pilger-Reise durch die Abendlande 1465–1467* (Stuttgart: Literarischen Verein, 1844).

obszarach Czech południowych i zachodnich, wiernych Maciejowi. Jednakże za pomoc wojskową udzieloną w 1477 roku swemu suwerenowi, cesarzowi rzymskiemu Fryderykowi III (krewny jego matki Elżbiety Rakuszanki), zaskarbił sobie wdzięczność i zyskał akceptację imperatora. Paradoksalnie, kolejnym władcą, który go uznał, był jego największy dotąd wróg – Maciej Korwin. Traktat ołomuniecki z 1479 roku sankcjonował dwóch czeskich królów w Koronie Czeskiej z podziałem władzy na Czechy wierne Władysławowi oraz Morawy, Śląsk i Łużyce poddane Maciejowi oraz z szeregiem innych ustanowień. Dopiero teraz Władysław mógł odetchnąć.

Píseckie malowidła pokazują Jagiellona jako następcę Pogrobowca (który był jego wujem) i Jerzego na tronie świętego Waclawa, jako syna Kazimierza i... I dalej zaczyna się problem. Karol VII francuski w 1479 roku od 18 lat już nie żył, a wyjaśnienie jego obecności w tej galerii zaproponowane niejako mimochodem przez A. Sedláčka – Walezjusz miał być teściem Pogrobowca – jest jedynym sensownym¹³. Dodajmy, że nie tylko zmarły w 1457 roku młody Habsburg dążył do zbliżenia z francuskim środowiskiem politycznym, na sojuszu z Paryżem opierała się potem polityka jego następcy, a Władysławowego poprzednika, Jerzego. Koniec końców Władysław Jagiellończyk poślubił Annę de Foix, daleką krewną Walezjuszy, ale stało się to znacznie później, w 1479 roku przyszłej czeskiej i węgierskiej królowej nie było jeszcze na świecie¹⁴.

Co robi w tym zestawie „król” Bogusław X, pomorski czy raczej – wedle stosowanej na monetach, a zatem skróconej tytulatury – szczeciński książę w koronie? W grę wchodzić może na pewno jego powiązanie z krakowskim dworem królewskim i fakt, że wychowywał się razem z Władysławem pod okiem Jana Długosza. Polski król pasował w 1476 roku Gryfitę na rycerza. Na obecnym etapie badań poza to stwierdzenie wyjść nie sposób, choć nasuwa się kilka postulatów badawczych. Po pierwsze, wskazane byłoby bliższe zbadanie roli Bogusława X w polityce praskiego króla czeskiego Władysława. Skonfliktowany z elektorem brandenburskim Albrechtem Achillesem Hohenzollernem, któremu Bogusław X odmawiał złożenia należnego hołdu lennego, książę ustawiał się w opozycji do dotychczasowego sojusznika opcji podiebradzkiej (czyli tej, która wyniosła

¹³ Sedláček, *Hrady*, 183.

¹⁴ Josef Macek, *Tři ženy krále Vladislava* (Praha: Mladá fronta, 1991); Janusz Smołucha, „Powikłane losy żon króla Czech i Węgier Władysława II Jagiellończyka”, w: Wojciech Iwańczak, Agnieszka Januszek-Sieradzka, Janusz Smołucha, red., *Świat kobiet w Czechach i w Polsce w średniowieczu i w epoce nowożytnej* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie 2018), 39–61.

w 1471 roku Jagiellona na tron czeski), zarazem w roli przeciwnika Macieja Korwina¹⁵. Trwała w tym czasie pierwsza wojna o sukcesję głogowską, w której stroną przeciwną wobec Brandenburczyków był wówczas wierny Maciejowi książę Jan żagański zwany Szalonym. Władysław Jagiellończyk formalnie był od 1476 roku mężem *per procura* wdowy – wciąż nieletniej! – po ostatnim Piaście głogowskim Henryku XI (†1476), Barbary, córki Albrechta Achillesa. Północne inklinacje polityki młodego króla czeskiego były wówczas nader zauważalne i w tym kontekście należy chyba widzieć obecność na piaseckich malowidłach Bogusława X, przyszłego szwagra¹⁶.

Kwestie te wykraczają jednak poza kompetencje piszącego te słowa, które-mu pozostaje na koniec zwrócenie uwagi na artystyczną wartość źródła wizualnego. Wyzwała ono, a w każdym razie może wyzwolić, refleksję z zakresu badań tradycyjnie zastrzeżonych dla historii – nie po raz pierwszy i zapewne nie ostatni. W ramach tych badań i zgłoszonych wyżej wątpliwości co do tego, czy istotnie postać przywołana na piaseckim zamku za pomocą herbu i napisu to Hynek, a nie raczej Henryk Starszy z Podiebradów, należy jeszcze dodać, że to właśnie ten syn króla Jerzego (Henryk) miał od 1467 roku za żonę inną córkę Albrechta Achillesa, Urszulę, siostrę wspomnianej Barbary. Malowidło na południowej ścianie obok czeskiego króla i herbów określających jego władzę – nawiasem mówiąc – niezgodnie z treścią traktatu ołomunieckiego, nikogo tak nie wyróżnia, jak właśnie Podiebrada. Może więc jednak mamy tu raczej Henryka Starszego, a nie Henryka Młodszego. To mediacja tego pierwszego zakończyła w 1482 roku piastowsko-brandenburski konflikt o Księstwo Głogowskie. W tym czasie, między innymi

¹⁵ Adolph Friedrich Riedel, wyd. *Codex diplomaticus Brandenburgensis. Sammlung der Urkunden, Chroniken und sonstigen Quellenschriften für die Geschichte der Mark Brandenburg und ihrer Regenten*, 2, 5 (Berlin: F. H. Moritz, 1848), 258–308; Fr. Thiede, *Chronik der Stadt Stettin* (Stettin: Verlag von Ferdinand Müller, 1849), 348–355; Martin Wehrmann, *Geschichte von Pommern*, 1 (Gotha: Friedrich Andreas Perthes, 1919), 227–229; Karl-Otto Konow, *Bogislaw-Studien. Beiträge zur Geschichte Herzog Bogislaws X. von Pommern um die Wende vom 15. zum 16. Jahrhundert*, Siegen, 2003; Bogdan Wachowiak, „Szczecin w okresie przewagi państwa feudalnego 1478–1713”, w: Gerard Labuda, red., *Dzieje Szczecina*, t. 2, *Wiek X – 1805* (Warszawa–Poznań: PWN, 1985), 774–776.

¹⁶ Hieronim Szczegół, „Głogowska wojna sukcesyjna”, w: Bogusław Czechowicz, Małgorzata Konopnicka, red., *Glogovia Maior. Wielki Głogów między blaskiem dziejów i cieniem ruin* (Głogów–Zielona Góra: Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogorskiego, 2010), 99–109; Mario Müller, „Der Glogauer Erbfolgestreit (1476–1482) zwischen den Markgrafen von Brandenburg, Herzog Johann II. von Sagan und Matthias Corvinus, König von Ungarn und Böhmen”, *Slezský sborník* 108 (2010): 22–59.

dzięki zaangażowaniu książąt saskich, wygasł też konflikt Albrechta Achillesa z Bogusławem X.

Wygląda na to, że Władysław, uporządkowawszy traktatem w Ołomuńcu swoje relacje z Maciejem, budował teraz swoje zaplecze polityczne w Europie Środkowej, powoli wychodząc z izolacji. Na ostateczne uznanie kurii rzymskiej musiał jeszcze kilka lat poczekać, ale on sam też miał, a w każdym razie mógł mieć pewne prawa do Brandenburgii. Do 1415 roku była ona lennem Korony Królestwa Czech¹⁷. Formalne zrzeczenie się praw królów czeskich do margrabstwa nigdy (przynajmniej do czasów Władysława Jagiellończyka) nie nastąpiło, nie jest zatem wykluczone, że praski władca miał coś do powiedzenia u schyłku lat siedemdziesiątych XV wieku w sprawie stosunku lennego księcia pomorskiego do margrabiego, czyli niegdysiejszego lennika swoich przodków na czeskim tronie. O tym, że polityczna zależność Marchii Brandenburskiej od Korony Królestwa Czech w dobie Władysława Jagiellończyka nie była wyłącznie zamkniętym rozdziałem historii, wymownie świadczy zawartość archiwum koronnego uporządkowanego u progu XVI wieku przez Matouša z Chlumčan. W jego szóstej szafie oznaczonej literą F znajdowały się *listové na Bramburskú zemi*, czyli dokumenty dotyczące Brandenburgii¹⁸. Polityczno-prawne problemy młodego Bogusława X mogły mieć zatem swoje implikacje w Pradze i chyba ich malarski refleks do dziś oglądać można w południowoczeskim Pisku.

Kolejne lata pokazały, że czesko-pomorskie asocjacje miały i inne oblicza – w 1485 roku biskupem w Kamieniu Pomorskim został dotychczasowy prepozyt kapituły w Litomierzycach, Benedykt, ze starego czeskiego rodu magnackiego panów z Valdštejna, duchowny z czasem silnie związany z księciem Bogusławem X¹⁹. Zatem istnieją przesłanki do irracjonalnego z punktu widzenia geografii

¹⁷ Lenka Bobková, „Markrabství braniborské v ruoku Lucemburků”, w: Lenka Bobková, Jana Konvičná, Luděk Březina, Jana Wojtucka, red., *Korunní země v dějinách českého státu, 2: Společně a rozdílně. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–16. století. Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném ve dnech 12. a 13. května 2004 v Clam–Gallasově paláci v Praze* (Praha–Ústí nad Labem: Albis International 2005), 159–190.

¹⁸ *Archiv Koruny české*, 1, Rudolf Koss – Otakar Bauer, *Dějiny archivu*, v Praze: Nákladem Českého zemského výboru 1939, 134–137; Jana Nešněrová, *Das Urkundeninventar des Kronarchivs als Ständeprogramm für die Aufrechterhaltung der Integrität der Böhmisches Krone an der Schwelle zur Frühen Neuzeit*, w: Lenka Bobková, Mlada Holá, red., *Die Kronländer in der Geschichte des böhmischen Staates, 5, Geschichte – Erinnerung – Selbstidentifikation. Die schriftliche Kultur in den Ländern der Böhmisches Krone im 14.–18. Jahrhundert* (Praga: Casablanca 2011), 168–188.

¹⁹ Antonín Roubic, „Benedikt z Valdštejna, olomoucký probošt a biskup v Pomořanech – Benedictus Episcopus Caunicensis in Marchia”, *Vlastivědný věstník moravský* 44 (1992): 45–57

stwierdzenia, że odległość dzieląca w XV wieku Szczecin od Pragi była krótsza niż w dobie autostrad. Historia rządzi się jednak innymi prawami niż geografia.

Bibliografia

- Adámek, Jan. „Bitevní výjev v gotickém sále píseckého hradu”. W: *Prácheňské muzeum v Pisku. Zpráva o činnosti*, red. Jan Adámek, 39–42. Písek: Prácheňské muzeum, 1996.
- Archiv Koruny české*, 1, Rudolf Koss – Otakar Bauer, *Dějiny archivu*, v Praze: Nákladem Českého zemského výboru 1939.
- Bobková, Lenka. „Markrabství braniborské v ruoku Lucemburků”. W: *Korunní země v dějinách českého státu. T. 2: Společně a rozdílně. Česká koruna v životě a vědomi jejích obyvatel ve 14.–16. století. Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném ve dnech 12. a 13. května 2004 v Clam-Gallasově paláci v Praze*, red. Lenka Bobková, Jana Konvičná, Luděk Březina, Jana Wojtucka, Praha, 159–190. Ústí nad Labem: Albis International, 2005.
- Boras, Zygmunt. *Bogusław i Anna. W pięćsetną rocznicę ślubu księcia Pomorza Zachodniego Bogusława X i Anny Jagiellonki, 2 luty 1491 w Szczecinie*. Szczecin: Polskie Pismo i Książka, 1991.
- Čornej Petr, Milena Bartlová. *Velké dějiny země Koruny České. T. 6, 1437–1526*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2007.
- Czechowicz, Bogusław. „Traktat ołomuniecki z 1479 roku”. *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka* 70 (2015), 4: 17–32.
- Czechowicz, Bogusław. *Idea i państwo. Korona Królestwa Czech w latach 1457–1547. T. 2. Sic noster rex Jiřík czy occupator regni Bohemiae? Rządy w Koronie Jerzego z Podiebradów*. Wrocław: Quaestio, 2017.
- Czechowicz, Bogusław. *Idea i państwo. Korona Królestwa Czech w latach 1457–1547. T. 3. Mathias Primus Dei gratia rex Bohemiae. Rehabilitacja nieuznawanego króla*. Wrocław: Quaestio, 2017.
- Czechowicz, Bogusław. *Idea i państwo. Korona Królestwa Czech w latach 1457–1547. T. 4. Król i stany. Cz. 2. Książęta i szlachta. Z. 2. Magnaci*. Wrocław: Quaestio, 2020.
- Durdík, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000.
- Durdík, Tomáš. *Královský hrad v Pisku*. Písek: Prácheňské muzeum, 1993.
- Felcman, Ondřej, Radek Fukala, red. *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*. Praha: Lidové noviny, 2008.

(stosowany często w niemieckiej i polskiej literaturze zapis „Wallenstein” zamiast „z Valdštejna” jest błędny, predykat Wallenstein pojawił się w niemieckojęzycznych źródłach dotyczących księcia Albrechta z Valdštejna w XVII w. Przenoszenie go wstecz, w odniesieniu do innych przedstawicieli tego czeskiego rodu, jest nieuzasadnione).

- Fr. Thiede. *Chronik der Stadt Stettin*. Stettin: Verlag von Ferdinand Müller, 1849.
- Konow, Karl-Otto. *Bogislaw-Studien. Beiträge zur Geschichte Herzog Bogislaws X. von Pommern um die Wende vom 15. zum 16. Jahrhundert*, Siegen 2003.
- Kotlářová, Simona. *Páni z Rožmitál*. České Budějovice: Veduta, 2008.
- Krása, Josef. „Nástěnná malba”. W: *Pozdně gotické umění v Čechách (1471–1526)*, 255–314. Praha: Odeon, 1978.
- Kuthan, Jiří. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad z dynastie Jagellonců, 1, Král a šlecht*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010.
- Macek, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích*. 1. Praha: Academia, 2001.
- Macek, Josef. *Tři ženy krále Vladislava*. Praha: Mladá fronta, 1991.
- Menclová, Dobroslava. *České hrady*. 1. Praha: Odeon, 1972.
- Müller, Mario. „Der Glogauer Erbfolgestreit (1476–1482) zwischen den Markgrafen von Brandenburg, Herzog Johann II. von Sagan und Matthias Corvinus, König von Ungarn und Böhmen”. *Slezský sborník* 108 (2010): 22–59.
- Nešněřová, Jana. „Das Urkundeninventar des Kronarchivs als Ständeprogramm für die Aufrechterhaltung der Integrität der Böhmisches Krone an der Schwelle zur Frühen Neuzeit”. W: *Die Kronländer in der Geschichte des böhmischen Staates, 5, Geschichte – Erinnerung – Selbstidentifikation. Die schriftliche Kultur in den Ländern der Böhmisches Krone im 14.–18. Jahrhundert*, red. Lenka Bobková, Mlada Holá, 168–188. Praga: Casablanca 2011.
- Poche, Emanuel, red. *Umělecké památky Čech*, T. 3, P–Š. Praha: Academia, 1980.
- Riedel, Adolph Friedrich, wyd. *Codex diplomaticus Brandenburgensis. Sammlung der Urkunden, Chroniken und sonstigen Quellenschriften für die Geschichte der Mark Brandenburg und ihrer Regenten*, 2, 5. Berlin: F.H. Moritz, 1848.
- Roubic, Antonín. „Benedikt z Valdštejna, olomoucký probošt a biskup v Pomořanech – Benedictus Episcopus Caunicensis in Marchia”. *Vlastivědný věstník moravský* 44 (1992): 45–57.
- Rymar, Edward. *Rodowód księżąt pomorskich*. Szczecin: Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, 2005.
- Schmeller, Johann Andreas, red. *Des böhmischen Herrn Leo's von Rožmital Ritter-, Hof- und Pilger-Reise durch die Abendlande 1465–1467*. Stuttgart: Literarischen Verein 1844.
- Sedláček, August. *Hrady, zámky a tvrže Království Českého*. T. 7. *Písecko*. Praha: Knih-tiskárna Františka Šimáčka, 1889.
- Šimůnek, Robert. *Reprezentace české středověké šlechty*. Praha: Argo, 2013.
- Smółucha, Janusz. „Powikłane losy żon króla Czech i Węgier Władysława II Jagiellończyka”. W: *Świat kobiet w Czechach i w Polsce w średniowieczu i w epoce nowożytej*, red. Wojciech Iwańczak, Agnieszka Januszek-Sieradzka, Janusz Smółucha, 39–61. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie 2018.

- Soukup, Josef. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu píseckém*. Praha: Archeologická Komise při české Akademii Čísáře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910 (= *Soupis památek historických a uměleckých v Kralovství českém*, 33).
- Szczegóła, Hieronim. „Głogowska wojna sukcesyjna”. W: *Glogovia Maior. Wielki Głogów między blaskiem dziejów i cieniem ruin*, red. Bogusław Czechowicz, Małgorzata Konopnicka, 99–109. Głogów–Zielona Góra: Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2010.
- Wachowiak, Bogdan. „Szczecin w okresie przewagi państwa feudalnego 1478–1713”. W: Gerard Labuda, red. *Dzieje Szczecina*. T. 2: *Wiek X – 1805*, 197–275. Warszawa–Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985.
- Wehrmann, Martin. *Geschichte von Pommern*, 1. Gotha: Friedrich Andreas Perthes, 1919.
- Wehrmann, Martin. *Genealogie des pommerschen Herzogshauses*. Stettin: Saunier, 1937.

ABSTRAKT

Celem artykułu jest identyfikacja nierozpoznanej dotąd postaci, którą umieszczono na ścianie reprezentacyjnej sali królewskiego zamku w Pisku (południowe Czechy), w galerii piętnastowiecznych władców europejskich. Dekoracja ta powstała w 1479 roku, gruntownej konserwacji została poddana na początku XX wieku, jednak bez ingerencji w treść malowidła. Jego treścią jest bowiem ukazanie króla Czech Władysława II Jagiellończyka (wizerunek władcy na ścianie wschodniej zachował się szczątkowo) w kontekście sublokalmym (weduta Pisku), społeczeństwa stanowego Królestwa Czeskiego (herby czeskiej szlachty, przeważnie magnaterii) oraz w przestrzeni politycznej Europy. Temu ostatniemu celowi służyły wizerunku władców czeskich – dwóch poprzedników Władysława na tronie św. Wacława (Władysław Posthumus z Habsburgów i Jerzy z Podiebradów), nadto jego ojca Kazimierza Jagiellończyka, władcy Polski i Litwy oraz króla Francji Karola VII – wszyscy oni są opisani na banderolach. Imię przedostatniej postaci znajdującej się na malowidle, jak i sam jego wizerunek, zachowane są częściowo – jest to władca w koronie, z gryfem na tarczy i fragmentem imienia „uslaw”. Niewątpliwie, chodzi o księcia szczecińskiego Bogusława X Gryfitę, choć nie był to koronowany dynasta. W artykule nie wyjaśniono przyczyn pojawienia się tego wizerunku. Naszkicowano jedynie kontekst polityczny, który może tłumaczyć tę sytuację. W 1479 roku Władysław II zawarł w Ołomuńcu układ z drugim królem czeskim, zarazem władcą węgierskim Maciejem Korwinem, w sprawie dwuwładzy w Koronie Czeskiej. Praski król czeski z dynastii jagiellońskiej powoli wychodził z międzynarodowej izolacji politycznej (choć w 1479 r. nadal nie był uznawany przez papieżstwo) i budował swoje zaplecze polityczne w Europie. Elementem tej polityki, w tym silnego orientowania się na północ, był

ślub króla *per procura* z Barbarą Hohenzollern, córką margrabiego Albrechta Achillesa, któremu Bogusław X odmawiał wówczas złożenia hołdu lennego. Szczeciński książę mógł szukać oparcia u Jagiellonów, na krakowskim dworze, gdzie się wychował. Kwestia stosunku lennego Pomorza wobec Brandenburgii musiała prawdopodobnie wynikać z dawnej zależności lennej, *de facto* obowiązującej do 1415 roku, *de iure* – wciąż chyba aktualnej, skoro w czeskim archiwum koronnym z pieczołowitością przechowywano w czasach Władysława II dokumenty świadczące o dawnych zobowiązaniach lennych Hohenzollernów wobec Pragi.

Píseckie malowidła powstały na zamku królewskim, ale pozostającym wówczas w zastawie czeskiego magnata Lva z Rožmítala (Rosmítal), brata królowej czeskiej Joanny (żony poprzednika Władysława II, Jerzego) i przedniego dyplomaty, m.in. uczestnika misji do Francji, pielgrzyma do Ziemi Świętej, człowieka doskonale zorientowanego w niuansach ówczesnej polityki. Dekoracja ta skłania do głębszego przeanalizowania brandenbursko-pomorskiego kierunku ówczesnej praskiej polityki, jak też czeskich asocjacji poczyniań księcia Bogusława X, którego, jak się okazuje z czeskim środowiskiem wiązała nie tylko osoba biskupa kamieńskiego Benedykta z Valdštejna (Waldstein), który zresztą przybył na Pomorze już po powstaniu omawianego malowidła.

BOGUSLAW X IN BOHEMIA: AN UNKNOWN IMAGE OF THE SZCZECIN PRINCE IN THE CASTLE OF PÍSEK, 1479

ABSTRACT

The purpose of this article is to identify an unrecognized so far figure in the gallery of the 15th-century European rulers painted on the wall of the representative hall of the royal castle in Písek, South Bohemia. This painting underwent a complete conservation treatment in early 19th century, but without intervention into its contents. It represents the King of Bohemia, Vladislaus II Jagiellon (his image on the eastern wall is preserved in rudiments) in a sub-local context (a cityscape of Písek), that of the estate society of the Bohemian Kingdom (coats of arms of Bohemian nobility, for the most part aristocracy), and in the Europe's politic space. This latter purpose serve the images of the Bohemian rulers – two predecessors of Vladislaus II on St. Wenceslaus throne (Ladislaus the Posthumous von Habsburg and George of Poděbrady), his father Casimir Jagiellon, the ruler of Poland and Lithuania, and the King of France Charles VII – all of them are signed on the ribbon labels. The name of the last of them, as well as his image, are preserved partially – it is a ruler wearing a crown, with a griffin on the shield, and a fragment of the name “uslaw”. Undoubtedly, despite the crown on his head, it is the Szczecin Prince Boguslaw X Griffin.

The article doesn't explain the reasons why this image appeared there. It only outlines the political context which can account for this situation. In 1479 in Olomouc Vladislaus II concluded a treaty with Matthias Corvinus concerning a divided sovereignty in the Bohemian Crown. The Bohemian King from the Jagiellonian dynasty in Prague was gradually coming out of the international political isolation (although in 1479 he wasn't still recognized by the Pope) and was building his political powerbase in Europe. One element of his politics, including the definite orientation towards the North, was his marriage *per procura* with Barbara Hohenzollern, daughter of margrave Albrecht Achilles, to whom Bogislaw X denied to pay feudal homage. The Szczecin Prince could search support from the Jagiellons, on whose court in Cracow he was raised. The question of the feudal relation of Pomerania to Brandenburg probably had to be confronted with the problem of the earlier feudal dependence of the feudal rule of the Hohenzollerns from the Bohemian Crown, *de facto* effective until 1415, *de jure* rather still in force as the Bohemian Crown Archive carefully kept documents which specified the obligations of the Hohenzollerns towards Prague.

The Pisek painting came into existence in the royal castle which, however, was at the time a collateral of the Bohemian aristocrat Lev of Rožmitál (Rosmítal), brother of the Bohemian queen Joanna (wife of the Vladislaus II's predecessor, George), who was an outstanding diplomat, member of a mission to France, pilgrim to the Holy Land, perfectly knowledgeable of the nuances of politics of that time. The painting demands deeper analysis in the light of the Prague politics oriented towards Brandenburg-Pomerania, as well as the Bohemian associations of the actions undertaken by prince Bogislaw X, who was connected, as it turns out, to the Bohemian milieu not only by the bishop of Kamieniec Pomorski, Benedykt of Waldstein, who flourished after the painting was made.